

Мирослава Лендьел,
доктор політичних наук, професор кафедри
політології та державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Світлана Мітряєва,
кандидат історичних наук, радник при дирекції
Національного інституту стратегічних досліджень

РЕГІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ ПІСЛЯ ПРЕЗИДЕНТСТВА ТРАМПА, BREXIT ТА COVID-19

У статті визначено змінні, які у короткостроковій перспективі впливатимуть на національну стійкість України та відповідний стан Центральної Європи у зв'язку із внутрішньополітичною та міжнародною трансформацією у / і навколо США, Великої Британії/ЄС та пост-COVID-19. Зокрема систематизовано фактори, які сприяють досягненню регіональної стійкості у період кардинальної трансформації міжнародного середовища щодо центральноєвропейського регіону або ж відіграють дезінтеграційну роль у формуванні центральноєвропейської єдності із «зовнішнім» світом; визначено значення «українського питання» для формування порядку денного забезпечення стійкості країн Центральної Європи.

Ключові слова: *стійкість, безпека, Україна, Центральна Європа, Європейський Союз, COVID-19, інтеграція, дезінтеграція.*

The author's goal is to identify variables that will affect Ukraine's national resilience and the corresponding state of Central Europe (to which it, from a constructivist point of view, Ukraine should gravitate) under the influence of domestic and international transformation in / around the US, UK / EU and post-COVID 19 situation. In particular, the factors that contribute to the achievement of regional stability in the period of radical changes in the international environment in relation to the Central European region will be systematized, as well as those that play a disintegrating role in the formation of Central European unity with the «outside» world. The last task is define as to to determine the significance of the «Ukrainian question» for the formation of the agenda of ensuring the stability of Central European countries.

In recent years, the concept of resilience has begun to be used as a dimension of European Union policy, which is forced to respond to a number of challenges that call

into question even the feasibility of its existence as a system. Resilience in international relations, like the societal dimension, is perceived as a state of self-organization, adaptation, transformation and survival in times of trouble or crisis.

The Central European region in the context of this publication is defined as the area of countries which, in addition to the border location of Central, South-Eastern Europe, the Baltics (by geographical criteria), also have a common historical past associated with being in a socialist camp in the postwar period. Therefore, there is still a similar trajectory of development in the phase of being a member of the European Union and the North Atlantic Treaty Organization. However, special emphasis will be placed on the regional stability of the Visegrad Four countries (Czech and Slovak Republics, Republic of Poland, Hungary), which have some experience of cooperation with Ukraine in the «Plus» format and can potentially use it as an institutional platform to develop a common position.

It is concluded that Central Europe, of which Ukraine is an integral part, received unpredictable opportunities in 2021 to strengthen regional stability, in particular by restarting relations dominated by conflict potential, reducing the role of populism, and Russian disinformation. The COVID 19 challenge, domestic policy changes in the United States, and Britain's new international position have strengthened the potential for positive cooperation between Central European states and societies, which, if applied creatively, can create a breakthrough and undoubtedly strengthen regional resilience.

Keywords: *resilience, security, Ukraine. Central Europe, the European Union, COVID-19, integration, disintegration.*

Постановка проблеми. Знаходячись на перехресті різних цивілізаційних проєктів, які визначають конкуренцію внутрішньополітичних програм та зовнішніх орієнтирів розвитку, а подекуди, на жаль, їх відсутність, для України мінулорічна ініціатива Національного інституту стратегічних досліджень щодо розробки Концепції забезпечення національної стійкості є не черговою реакцією на модні тенденції у розробці стратегічних документів, а практичною потребою. Специфіка національних інтересів, особливості безпекового середовища, факт належності чи неучасті у функціонуванні міжнародних організацій визначає потенціал суспільства щодо протистояння існуючим загрозам, адаптації до змін і підтримки сталого функціонування, відновлення після кризи до бажаної рівноваги – саме так визначається поняття «національної стійкості» [1]. Звернення державних «мозкових центрів» до вивчення умов забезпечення національної стійкості демонструє розуміння аналітиками, принаймні частиною політиків та урядовців, потреби розгляду питання безпеки України у широкому контексті, зокрема з урахуванням орієнтацій та настроїв громадян у різних регіонах, гармонізації національних пріоритетів із безпековими завданнями євроатлантичних країн, зокрема сусідніх центральноєвропейських. А вони кардинально змінилися у 2021

році під дією лише трьох факторів – нової адміністрації США, завершення процесу «розлучення» Великої Британії та Європейського Союзу, настанням фази, а, можливо, й епохи нових постковідних міжнародних та соціально-політичних і економічних реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція стійкості (англ. *Resilience*), яка упродовж XX століття була інструментальною у психології на зламі першого і другого десятиліть нової ери, сприймається як міждисциплінарний інструмент, який може бути застосований також у менеджменті, соціології, політичній науці, вивченні міжнародних відносин, оскільки цей стан потенційно може характеризувати не лише індивидів, але й групи, інститути та системи [13]. Не аналізуючи всю палітру дефініцій стійкості, зазначимо, що у міжнародних відносинах, подібно до соціетального виміру, цей стан сприймається як стан самоорганізації, адаптації, трансформації та виживання в умовах негараздів чи кризи [7].

Упродовж останніх років концепт стійкості почав використовуватися як вимір політики Європейського Союзу, який змушений реагувати на низку викликів, які ставлять під сумнів навіть доцільність його існування як системи. Зокрема поняття «стійкості» є засадничим для філософії фінансового інструменту ЄС – відновлення після кризи COVID-19 «Нове покоління ЄС» (англ. «*New Generation EU*») (*NGEU*), пріоритетами якого, окрім зеленої трансформації, економічної згуртованості, продуктивності та конкурентоспроможності, соціальної та територіальної згуртованості, є економічна, соціальна та інституційна стійкість і політика для наступних поколінь. Ця постковідна стратегія оцінюється як можливість економічного та соціального прориву Європи, досягнення її згуртованості шляхом вкладення швидких публічних інвестицій у проекти, які мають вимір «зеленості» (сталості) та «діджиталізації» (цифровізації) [11]. Така стратегія є шансом для країн Центральної Європи позбутися відставання в інфраструктурному вимірі та набуті нового, а, скоріш за все, призабутого значення східної опори Європи і Трансатлантики у цивілізаційному протистоянні з євразійськими проектами Росії та Китаю.

Рік, що настав, змінив також матрицю відносин країн Центральної Європи із Сполученими Штатами Америки. До січневої 2021 р. інавгурації зміна президентства Д. Трампа на Дж. Байдена оцінювалася аналітиками радше як така, що не додасть «додаткової вартості» для міжнародного статусу центральноєвропейських країн, зокрема основних прихильників республіканця Польщі, Угорщини та Словенії, а, навпаки, створить додаткові виклики для них. Основною стратегічною метою Дж. Байдена визначалося «з'ясування» відносин з Росією, що нібито означало нехтування інтересами Центральної Європи, подібно до періоду іншого демократа – Б. Обами. Водночас підкреслювалося позиціонування Д. Трампом цього регіону як такого, де США можуть просувати свої глобальні

економічні, інфраструктурні та геополітичні інтереси у протистоянні з двома іншими гравцями – Росією та Китаєм, – та, більшою мірою, нехтуючи інтересами «Великої Європи» на кшталт Європейського Союзу [15]. Тому перші заяви обраного лідера буди оцінені як проєктування потуг США відновити стратегічне партнерство з Берліном, Парижем та Брюсселем як уособленням НАТО та ЄС, не забуваючи при цьому важливу роль Центральної Європи у стримуванні Росії, однак за дотримання ліберальних трансатлантичних цінностей.

Переформатування вже традиційної європейської політики згуртованості стало невідкладним завданням з огляду також на BREXIT, що, окрім економічних, міграційних викликів, означає також формування нового автономного міжнародного гравця на (чи біля) європейського континенту, який має позірно інше бачення будівництва відносин з центральноєвропейськими державами та з Україною. Укладення восени 2020 р. прем'єр-міністром Великої Британії Б. Джонсоном Угоди про стратегічне партнерство з Україною оцінюється як демонстрація Лондоном претензії на ключову роль у забезпеченні безпеки Європи, незважаючи на вихід з Європейського Союзу, зокрема щодо захисту суверенітету та територіальної цілісності України [2].

Мета статті (постановка завдання). Авторською метою є визначення змінних, які впливатимуть на національну стійкість України та відповідний стан Центральної Європи (до якої вона, з конструктивістської позиції, має тяжіти) під впливом внутрішньополітичної та міжнародної трансформації у / і навколо США, Великої Британії/ЄС та пост-COVID-19. Зокрема буде систематизовано фактори, які:

1) сприяють досягненню регіональної стійкості у період кардинальних змін міжнародного середовища щодо центральноєвропейського регіону;

2) відіграють дезінтеграційну роль у формуванні центральноєвропейської єдності із «зовнішнім» світом;

3) а також поставлено завдання визначити значення «українського питання» для формування порядку денного забезпечення стійкості країн Центральної Європи.

Результати дослідження. Насамперед зауважимо, що регіон Центральної Європи у контексті цієї публікації визначається як ареал країн, які, окрім межуючого розташування у Центральній, Південно-Східній Європі, Прибалтиці (за географічним критерієм) мають також спільне історичне минуле, пов'язане із перебуванням у соціалістичному таборі у післявоєнний період, а, отже, все ще схожу траєкторію розвитку у фазі перебування в складі Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору. Однак особливий наголос буде робитися на регіональній стійкості країн Вишеградської четвірки (Чеська та Словачка Республіки, Республіка Польща, Угорщина), які мають певний досвід взаємодії з Україною у форматі «Плюс» і можуть потенційно його використовувати як інституційний майданчик для вироблення спільної позиції [17]. Ініціатива

«Трьох морів», яка об'єднує 12 країн ЄС, розташованих у смузі між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями, поки що не має окремої моделі відносин з Україною, тому не може розглядатися як формально існуючий механізм просування її інтересів та забезпечення безпеки [18].

Пандемія COVID після етапу шокового взаємного закриття кордонів, конкуренції за засоби лікування та профілактики від цієї хвороби, взаємних обвинувачень, врешті-решт продемонструвала стійкість Центральної Європи, як і Європейської спільноти загалом, у реагуванні на глобальну проблему, яка вже, вочевидь, змінить усталені тренди руху людей та послуг на континенті, способу життя та культури. У контексті COVID-19 **чинниками регіональної стійкості регіону**, межуючого з Україною, стали:

1) більш повільні темпи розгортання першої хвилі пандемії навесні 2020 року порівняно з країнами «старої» Європи, що пояснюється меншою залученістю регіону до глобальної логістики подорожей, нижчим рівнем мобільності власного населення та урбанізації, меншою кількістю будинків для людей похилого віку, які були вогнищами інфекції у багатьох європейських країнах. Це допомогло підготувати все ще недостатньо розвинуту медичну інфраструктуру до другої та третьої хвиль поширення хвороби;

2) надання взаємної допомоги щодо лікування хворих на COVID-19, лікарських засобів, послуг медичного персоналу, що в умовах географічної близькості межуючих країн, наприклад Вишеградської групи, було цілком виправданим з логістичного ракурсу, тим більше з гуманітарного;

3) формування прецедентів туристичних «бульбашок», ареалів позитивної дискримінації щодо подорожей (Угорщина щодо інших країн Вишеграду, «балтійська бульбашка» влітку 2020 року), прикордонних зон мобільності, що засвідчує існування достатньо тісних економічних та соціальних контактів;

4) незважаючи на сформований тренд щодо безпечності, доступності та можливості локалізації російської вакцини Супутник V, більшість країн регіону все-таки не розглядає серйозно цю можливість, керуючись геополітичними міркуваннями чи реагуючи на запити громадської думки. Так, навіть Чеська Республіка, президент якої М. Земан ще на початку квітня 2021 р. публічно заявляв про потребу використовувати усі варіанти вакцин, наприкінці місяця заявила про відсутність достатніх даних про російську розробку, що не дозволяє її використовувати на національній території [3].

Незважаючи на побоювання, які існували у середовищі урядових кіл, принаймні частини центральноєвропейських країн, щодо ймовірної зміни європейської стратегії США за Дж. Байдена, викликів, які можуть постати після завершення офіційного розлучення Великої Британії та ЄС, нове президентство у Вашингтоні, суверенна роль Лондону у міжнародних відносинах додали нової якості **безпековій стійкості регіону. Фактори, які цьому сприяють, такі:**

1) президент Байден чітко заявив не лише про те, що США ніколи не визнають анексію Кримського півострова Російською Федерацією та підтримають Україну у протидії потенційним агресивним діям Росії, але й змусять Москву відповідати за вже завдану шкоду [14]. Чіткість позиції Вашингтона формує почуття впевненості, що дві світові держави не вестимуть політику *business as usual*, нехтуючи при цьому інтереси центральноєвропейських країн;

2) ескалація Москвою конфлікту з Україною, проведення військових навчань безпосередньо біля її кордонів навесні 2021 р., дипломатична війна Російської Федерації з Чеською Республікою та іншими центральноєвропейськими державами стали стимулом для прийняття 26 квітня резолюції, у якій лідери Вишеградської В-4 наголосили, що «не допустять, щоб ці дії (Авт. – висилка Російською Федерацією дипломатів Чеської Республіки) розділили Європу», продемонстрували готовність взаємодіяти разом з іншими державами-членами ЄС щодо «зміцнення стійкості» [4];

3) стурбованість центральноєвропейських країн зростанням агресивності дій Росії у сфері дипломатії, інформаційних кампаній, шпигунства, підозри щодо актів державного тероризму на території Європейського Союзу, поряд із стурбованістю Брюсселя щодо взаємодії із США у сфері оборони у період президентства Д. Трампа, сприяли прийняттю Європейського оборонного фонду, який відкрив шлях до формування першої окремої програми військових досліджень для країн-членів ЄС [6].

Водночас країни Вишеграду не досягли єдності у практичній рішучості дій навіть перед очевидними загрозами щодо порушення інфраструктурної, дипломатичної та інформаційної безпеки регіону. Існує комплекс дезінтеграційних факторів, які впливають на послаблення стійкості регіону і які, вочевидь, демонструються публічними заявами та діями окремих країн, незважаючи на позірну солідарність. **У контексті протидії COVID-19 та подолання соціально-економічних наслідків пандемії**, поряд із беззаперечними проявами солідарності, центральноєвропейські держави мали і відмінні позиції. Додамо також, що пандемія не сприяла економічній згуртованості регіону, країни якого вимушені долати соціально-економічні наслідки. Мова йде про:

1) «вакцинувальну дипломатію» Росії та Китаю, яка, вочевидь, продемонструвала різні пріоритети країн Центральної Європи. Звернемось до прикладу Вишеградської четвірки. Якщо у Польщі можливість залучення до вжитку російського Супутника V навіть не була предметом серйозного обговорення, то Угорщина першою в ЄС почала активно його застосовувати під час щеплення громадян, а у Словаччині спричинила відставку уряду та часткову зміну високопосадовців у Чеській Республіці, що свідчить про різні позиції серед владного політикуму. Відповідно до спеціального звіту Європейської служби зовнішніх справ, Росія, поряд з Китаєм, активно проводять так звану «вакцинувальну ди-

пломатію», щоб підірвати довіру урядів та суспільств до європейських (західних) продуктів, політики та інституцій, збільшити свій вплив на континент через фармацевтичну індустрію та чергові формати інформаційної зброї [5];

2) об'єктивне в умовах пандемії погіршення показників соціально-економічного розвитку, негативний ефект від якого був підсилений залежністю країн регіону від зовнішніх інвестицій, сфери послуг та освіти, частина яких були паралізовані у критичні періоди розгортання COVID-19;

3) недостатню узгодженість позицій під час дискусій про майбутні пріоритети ЄС та багаторічний бюджет Європейського Союзу на 2021-2027 роки через невикористання потенціалу суто центральноєвропейських платформ.

Прихід до влади Дж. Байдена став «домашнім завданням» для центральноєвропейських урядів, роль яких підвищилася у період латентного мовчання чи суперечок Вашингтона та Брюсселя, Берліна та Парижа у період лідерства Д. Трампа. Тим паче, що останній не вважав серйозною дискусію про дотримання принципів верховенства права та інших ліберальних цінностей в Угорщині, Польщі. Чинниками, які **виконують роль дезінтегративних у формуванні євроатлантичної** позиції регіону, є такі:

1) пріоритезування правими урядами політики досягнення історичної справедливості, що у випадку Центральної Європи веде до латентного обговорення теми про легітимність існуючих ліній державних кордонів між країнами регіону, надання більшої автономії представникам етнічних спільнот, відокремлених від сусідньої «материнської» держави. Це, в свою чергу, гальмує впровадження масштабних соціальних та гуманітарних проєктів, переорієнтовує енергію дипломатії на залагодження конфліктів з цієї проблематики;

2) різне ставлення до міграційної політики Європейського Союзу, передусім щодо впровадження квотного принципу прийому біженців з країн Близького Сходу та Африки, зокрема негативна позиція Угорщини та Польщі;

3) інституційні конфлікти деяких країн Центральної Європи з європейськими інституціями щодо розуміння принципів верховенства права та інших ліберальних цінностей, що привело навіть до затримки прийняття багаторічного бюджету на період 2021-2027 рр. та фінансового інструменту відновлення після кризи. З початком президентства Дж. Байдена Сполучені Штати Америки теж долучилися до критики уряду Угорщини як такого, діяльність якого не відповідає засадам демократії, зокрема принципу свободи преси, що викликає зворотну реакцію угорської дипломатії [8];

4) відмінні оцінки колишньої та сучасної ролі Росії як геополітичного гравця у центральноєвропейському регіоні, яка варіюється (чи варіювалася) від полюсу «позитивної» економічної та гуманітарної співпраці (Угорщина, Чеська Республіка, Сербія) до принципового засудження зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних проєктів Москви як таких, що мають вочевидь неоімперське спря-

мування (держави Прибалтики, Республіка Польща, Румунія). При тім потрібно зауважити, що дебати щодо формату відносин з Російською Федерацією – на за-садах суто економічної вигоди, як певний ресурсний козир у відносинах з ін-шими міжнародними гравцями, є предметом і внутрішньополітичної дискусії чи відверто популістських кампаній.

Питання **забезпечення безпеки, зокрема територіальної цілісності та су-веренітету України**, не завжди знаходиться у фокусі уваги центральноєвропей-ських урядів, що є важливим з нашої точки зору для формування порядку денно-го забезпечення стійкості країн регіону. Такому дистанціюванню від української проблематики, окрім формальних причин (не є членом ЄС, трансатлантичних організацій), сприяли ще ряд інших чинників, які для різних держав регіону є подеколи відмінними, а також мають прояв у різні політичні моменти, а саме:

1) маргінальне, але все-таки сприйняття України як сфери геополітичних ін-тересів (впливу) Російської Федерації, яка – основне – не має поширюватися на територію класичних «центральноєвропейських» країн;

2) економічна залежність та іншими взаємовигідні контакти з Росією, які не сприяють рішучому політичному та дипломатичному протистоянню з нею у пи-танні захисту суверенітету України. Так, під час термінового засідання керівників урядів Вишеградської четвірки наприкінці квітня 2021 р. Угорщина не підтрима-ла радикальний варіант резолюції із закликом блокувати «Північний потік-2» та висловити беззастережну підтримку Україні та народу Білорусі [12];

3) вже згадане вище питання пам'яті, незалагоджених історичних конфлік-тів у сприйнятті громадськості, зокрема на кшталт Волинської трагедії, операції «Вісла» у відносинах Польщі та України;

4) відмінне бачення вирішення питання про задоволення освітніх та культур-них запитів представників етнічних меншин, які проживають в Україні, зокрема мова йде про позицію Будапешта, меншою мірою – Бухареста та Софії.

Водночас вже вказані вище зміни, які приніс 2021 рік, – постковідна рефлексія щодо майбутнього європейського проєкту, лідерство Дж. Байдена та Б. Джонсона як відвертих союзників України у її протистоянні з Росією, окрім інших реалій, сприяють усвідомленню **ролі України як невід'ємного елемента забезпечення регіональної стійкості усієї Центральної Європи**. Це засвідчують вже, окрім багатьох інших, такі факти та тренди:

1) символізму набуло надання центральноєвропейськими країнами допомоги Україні обладнанням для лікування коронавірусної інфекції у перший рік пан-демії, досягнення домовленостей про надання вакцин з європейських поставок, зокрема з Польщею, Литвою весною 2021 року;

2) офіційна підтримка країнами Вишеграду позиції щодо потреби для Євро-пейського Союзу диференціювати країни Східного партнерства за їх стратегічни-ми цілями у сфері європейської інтеграції, зокрема України, Грузії та Молдови,

що означає де-факто підтримку їх потенційного кандидування у другій половині цього десятиліття [9];

3) більш рішуча підтримка України та стійкість у накладенні санкцій щодо Росії прибалтійськими державами, зокрема Литвою, яка докладає зусиль, щоб формувати порядок денний свого головування у ЄС у 2027 р. навколо надання європейської перспективи Києву, і наголошує саме на відкритті «вікна можливостей» з приходом адміністрації Дж. Байдена та зміцненням позицій Великої Британії для вступу в НАТО;

4) про пріоритетність ролі України у регіоні, настійливе стимулювання її до здійснення реформ при дотриманні усіх демократичних цінностей, беззаперечно, включно з наданням зброї, підтримку у конфлікті з Росією свідчать, окрім озвучених вже вище заяв, ранні – порівняно з відвідуванням інших європейських країн – візити американських високопосадовців до української столиці;

5) факт неймовірно швидкого (у жовтні 2020 р.) укладення угоди між Великою Британією та Україною про зону вільної торгівлі та вже згадане стратегічне партнерство, що відкрило шлях до потенційної британської допомоги Києву летальною зброєю, що є в інтересах безпеки усієї Центральної Європи [16].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Центральна Європа, інтегральною частиною якої є Україна, отримала у 2021 р. непередбачувані шанси для зміцнення регіональної стійкості, зокрема за рахунок перезавантаження відносин, у яких домінував конфліктний потенціал, зменшення ролі популізму, дії російської дезінформації.

Наприклад, навіть у **відносинах України з Угорщиною**, які мають найбільше конфліктних ліній, сформувався **новий потенціал для співробітництва**, що засвідчують приклади взаємодії у гуманітарній сфері упродовж 2020 року. Адже, як не парадоксально, COVID-19 сприяв відновленню відчуття потреби у соціально-просторовій гармонізації. Саме Угорщина – враховуючи важливість забезпечення безпеки угорських співвітчизників на Закарпатті, соціальну та економічну взаємодоповнюваність – з початком пандемії проводить найбільш конструктивну політику щодо транзиту громадян України «з» та «в» країни Європейського Союзу. Такий підхід виконав важливу гуманітарну функцію у період масового повернення українців додому і – навпаки – економічну, на етапі відновлення переважно трудової міграції. Додамо також, що ліберальний «угорський транзит» створив і продовжує надавати можливість для відпочинку закарпатців, і не тільки, в Хорватії (яка не входить в Шенгенську зону, а, отже, може застосовувати власну політику щодо перетину кордону громадянами «третьох» країн) та інших балканських країнах, що є важливим чинником для збереження єврооптимістичних настроїв серед громадян України. Також вдумливий аналіз правил в'їзду в Угорщину в період коронавірусних обмежень демонструє, що вони є однаковими для громадян ЄС та «не ЄС», що позитивно сприймається українцями, які

– частково справедливо – вбачають у правилах подорожей по території Євросоюзу геодискримінаційну складову. Європейською позитивною практикою можна вважати збереження права на вільний перетин спільного кордону вглиб на 30 км і тривалістю не більше ніж 24 км, що є інструментом збереження *face to face contacts*.

Дотримуємося позиції, що виклик COVID-19 зміцнив потенціал позитивного співробітництва центральноєвропейських держав та суспільств, який, у разі застосування управлінського креативу, може сформувати **якість прориву і, без сумніву, зміцнити регіональну стійкість**. Мова йде, наприклад, про:

1) відродження «замороженого» потенціалу фармацевтичної галузі країн регіону, які, об'єднавши зусилля, зокрема і України, отримують шанс на виробництво ліків та вакцин нового покоління, що є питанням національної безпеки у період біологічних загроз. Це стане поштовхом також для ревіталізації логістичної інфраструктури, аргументом для відновлення роботи щодо будівництва трансєвропейських магістралей, зокрема через українсько-угорський та українсько-словацький кордони і, відповідно, створення нових та реконструкції діючих контрольних-пропускних пунктів. Не менше значення ця ініціатива матиме для залучення європейських та приватних ресурсів у наукову інфраструктуру держав, збільшення їх поки що недостатнього інноваційного потенціалу, а також подолання фармацевтичної залежності від компаній та/чи держав-гігантів – Великої Британії, США, Росії, Китаю, Індії;

2) ймовірність існування «кризового порядку денного» у середньостроковій перспективі, штучне, яке може перерости в природні, історичні та етнонаціональні конфлікти, об'єктивне часове «забуття» відносин добросусідства, відхід чинного експертного середовища від справ вимагає формування спільних «точок дотику» у сфері освіти різних рівнів. Це дозволить сформувати молоду генерацію громадян, які однаково чи, принаймні, гармонізовано розуміють специфіку регіону, володіють «есперанто» узгодження інтересів і, основне, керуються добрими намірами. Вже у 2021 році, при умові покращення епідеміологічної ситуації, можна організувати літні табори для школярів, літні школи для студентської молоді, під час яких можна обговорювати спільну історію та культуру та вчити основи сусідніх мов. Не менш перспективною є сфера підвищення конкурентоспроможності українських та центральноєвропейських університетів, що можна зробити за умови запровадження спільних англійських програм, наукових та інфраструктурних проєктів;

3) пандемія коронавірусу, як не дивно, надала природну перевагу країнам, які знаходяться на периферії туристичних та логістичних маршрутів, до яких, без сумніву, належить Україна, балканські держави, частково Угорщина, Словаччина, які водночас взаємодоповнюють одна одну за критеріями кліматично-географічних та культурно-історичних умов. Тому формування «карпатсько-пан-

нонсько-балканської», «дунайської туристичних бульбашок» можуть зберегти індустрію туризму та послуг у регіоні і водночас сприяти розвитку інфраструктури та мови культурного діалогу та порозуміння;

4) позаяк прецеденти «мови ворожнечі» упродовж останніх років суттєвим чином формувалися чи підтримувалися засобами масової інформації, підписання ними умовного кодексу поведінки щодо висвітлення двосторонніх відносин могло би стати умовою для зменшення міжетнічної напруги в ситуаціях штучного торпедування конфліктності радикальними політичними силами. Також це могло би означати створення майданчика для порозуміння між центристськими політичними силами з обох сторін.

Вважаємо за необхідне наголосити, що новітні економічні, соціальні і, зокрема, міграційні тренди розвитку Центральної Європи стануть предметом окремого дослідження, зокрема щодо їх внеску у забезпечення регіональної стійкості регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Резнікова О. О., Войтовський К. Є. Щодо концепції забезпечення національної стійкості в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/analit-resnikova-national-security-8-2020-1-1.pdf>, 25/04/2021 Завантажено 20 квітня 2021.
2. Blewett-Mundy, H. Post-Brexit UK vs EU on Ukraine's future. URL: <https://euobserver.com/opinion/149854>. Accessed April 24, 2021.
3. Czech regulator: We need more data to assess Sputnik vaccine. URL: <https://www.politico.eu/article/>. Accessed April 26, 2021.
4. Declaration of the Prime Ministers of the Visegrad Group on the solidarity with the Czech Republic regarding recent actions by the Russian Federation. URL: <https://www.visegradgroup.eu/calendar/2021/declaration-of-the-prime-210426>. April 27th, 2021. Accessed April 24, 2021.
5. EEAS special report update: short assessment of narratives and disinformation around the COVID-19 pandemic (update December 2020 – April 2021). URL: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic-update-december-2020-april-2021/>. Accessed April 29, 2021.
6. European Parliament backs EU's €7.9 billion defence fund. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1172167233224098&id=100012924965885&comment_id=1172237123217109¬if_id=1619782190809137¬if_t=feed_comment_reply&ref=notif. Accessed April 26, 2021.
7. Hubert, C., Joseph, J. Introduction: the politics of resilience: problematising current approaches, International Policies, Practices and Discourses, 2019, Volume 7, Issue: The Politics of Resilience, Edited by Clemence Hubert, Jonathan Joseph. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21693293.2019.1613738>. Accessed April 24, 2021.
8. Hungarian FM to Blinken: Orbán is a 'fighter for democracy. URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/hungarian-fm-to-blinken-orban-is-a-fighter-for-democracy/. Accessed April 24, 2021.
9. Joint Statement of the Foreign Ministers of the Visegrad Group on the Eastern Partnership, <https://www.visegradgroup.eu/calendar/2021/joint-statement-of-the>
10. Lithuania will support Ukraine on the path of European and Euro-Atlantic integration - Volodymyr

Zelenskyy. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/litva-pidtrimaye-ukrayinu-na-shlyahu-yevropejskoyi-ta-yevroa-67197>. Accessed April 25, 2021.

11. Lopriore, M., Vlachodimitropoulou M. Recovery and Resilience Plans for the Next Generation EU: a unique opportunity that must be taken quickly, and carefully, February 26, 2021. URL: https://www.eipa.eu/wp-content/uploads/2021/02/EIPA_Paper_Recovery-and-Resilience-Plans-for-the-Next-Generation-EU_Digital.pdf. Accessed April 28, 2021.
12. Orban blocks harsh V4 declaration on Russia, accepts softer version. URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/orban-blocks-harsh-v4-declaration-on-russia-accepts-softer-version/>. Accessed April 27th, 2021.
13. Southwick, S.M. Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives, European Journal of Psychotraumatology, 2014, Volume 5, Issue 1. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/ejpt.v5.25338?scroll=top&needAccess=true>. Accessed April 25, 2021.
14. Statement by President Biden on the Anniversary of Russia's Illegal Invasion of Ukraine, February 26, 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/02/26/statement-by-president-biden-on-the-anniversary-of-russias-illegal-invasion-of-ukraine>. Accessed April 25, 2021.
15. Tuma, P. What Biden's election means for Central Europe. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-bidens-election-means-for-central-europe/>. Accessed April 26, 2021.
16. UK and Ukraine sign historic post-Brexit free trade deal. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/uk-and-ukraine-sign-historic-post-brexit-free-trade-deal/>. Accessed April 26, 2021.
17. Visegrad Group. URL: <https://www.visegradgroup.eu/>
18. 3 Seas Initiative Summit. URL: <http://three-seas.eu/about/>. Accessed April 27, 2021.

REFERENCES

1. Reznikova, O. O., Vojtkovskyj K. Ye. Chodo koncepciji zabezpechenya natsionalnoki stijkosti v Ukrajinii [*Regarding the concept of ensuring national stability in Ukraine*]. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/analit-resnikova-national-security-8-2020-1-1.pdf> [in Ukrainian].
2. Blewett-Mundy, H. Post-Brexit UK vs EU on Ukraine's future. Retrieved from <https://euobserver.com/opinion/149854> [in English].
3. Czech regulator: We need more data to assess Sputnik vaccine. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/> [in English].
4. Declaration of the Prime Ministers of the Visegrad Group on the solidarity with the Czech Republic regarding recent actions by the Russian Federation. Retrieved from <https://www.visegradgroup.eu/calendar/2021/declaration-of-the-prime-210426>. [in English].
5. EEAS special report update: short assessment of narratives and disinformation around the COVID-19 pandemic (update December 2020 – April 2021). Retrieved from <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic-update-december-2020-april-2021/> [in English].
6. European Parliament backs EU's €7.9 billion defence fund. Retrieved from https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1172167233224098&id=100012924965885&comment_id=1172237123217109¬if_id=1619782190809137¬if_t=feed_comment_reply&ref=notif [in English].
7. Hubert, C., Joseph, J. (2019). Introduction: the politics of resilience: problematising current approaches, International Policies, Practices and Discourses, Volume 7, Issue: The Politics of Re-

- silence, Edited by Clemence Hubert, Jonathan Joseph. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21693293.2019.1613738> [in English].
8. Hungarian FM to Blinken: Orbán is a ‘fighter for democracy. Retrieved from https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/hungarian-fm-to-blinken-orban-is-a-fighter-for-democracy/. [in English].
 9. Joint Statement of the Foreign Ministers of the Visegrad Group on the Eastern Partnership. Retrieved from <https://www.visegradgroup.eu/calendar/2021/joint-statement-of-the> [in English].
 10. Lithuania will support Ukraine on the path of European and Euro-Atlantic integration - Volodymyr Zelenskyy. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/en/news/litva-pidtrimaye-ukrayinu-na-shlyahu-yevropejskoyi-ta-yevroa-67197>. [in English].
 11. Lopriore, M. (2021). Vlachodimitropoulou M. Recovery and Resilience Plans for the Next Generation EU: a unique opportunity that must be taken quickly, and carefully. Retrieved from https://www.eipa.eu/wp-content/uploads/2021/02/EIPA_Paper_Recovery-and-Resilience-Plans-for-the-Next-Generation-EU_Digitaal.pdf. [in English].
 12. Orban blocks harsh V4 declaration on Russia, accepts softer version. Retrieved from <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/orban-blocks-harsh-v4-declaration-on-russia-accepts-softer-version/>. [in English].
 13. Southwick, S.M. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives, *European Journal of Psychotraumatology*. Volume 5, Issue 1. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/ejpt.v5.25338?scroll=top&needAccess=true>. [in English].
 14. (2021) Statement by President Biden on the Anniversary of Russia’s Illegal Invasion of Ukraine. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/02/26/statement-by-president-biden-on-the-anniversary-of-russias-illegal-invasion-of-ukraine>. [in English].
 15. Tuma, P. What Biden’s election means for Central Europe. Retrieved from <https://www.atlantic-council.org/blogs/new-atlanticist/what-bidens-election-means-for-central-europe/>. [in English].
 16. UK and Ukraine sign historic post-Brexit free trade deal. Retrieved from <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/uk-and-ukraine-sign-historic-post-brexit-free-trade-deal/>. [in English].
 17. Visegrad Group. Retrieved from <https://www.visegradgroup.eu/> [in English].
 18. 3 Seas Initiative Summit. Retrieved from <http://three-seas.eu/about/>. [in English].